

ЛИНДЪН ДЖОНСЪН: ДЪЛГОТО ПОЛИТИЧЕСКО ЛЯТО НА 1964 Г., СТУДЕНАТА ВОЙНА И ПРЕХОДЪТ КЪМ "ВЕЛИКОТО ОБЩЕСТВО"

Костадин Грозев

Датата 22 ноември 1963 г. е записана с черни букви в историята на САЩ. На този ден куршумите в Далас слагат точката в житейския път на най-младия президент на САЩ¹, чиито избор през ноември 1960 г. се е превърнал в символ на надеждата за обновление на политическия процес в САЩ и за възхода на американската нация в новите социално-политически условия на 60-те години. Травмиращите общественото съзнание изстрели в Далас, последвани от телевизионните кадри и образи на скърбящата нацията, изпратила популярния президент в последния му път слагат поредните щрихи върху вече утвърдилият се модерен мит около Джон Кенеди и неговото семейство.²

Този политически мит ще предопредели в голяма степен превъзходството на демократите в предстоящата след година предизборна надпревара като емоциите ще надделяват над реалната преценка за политическото наследство на управлението на Джон Кенеди. Целта на настоящата статия е да проследи еволюцията в позициите на Демократическата партия (по-нататък – ДП) по основните въпроси на вътрешно- и външнополитическото развитие на страната и значението на идейно-политическото наследство на Джон Кенеди за съотношението на политическите сили в рамките на разгърнатата се през първата половина на 1964 г. поредна президентска кампания в САЩ.

* * *

Човекът, който по силата на Конституцията на САЩ е призван да поеме на 22 ноември 1963 г. цялата власт, а оттук и да се представи като носител на идеала и продължител на политическия курс на Кенеди е вицепрезидентът Линдън Бейнз

¹ Сред многото книги, посветени на тези трагични събития заслужава да се отбележи преди всичко книгата с автор У. Манчестър, написана първоначално със съгласието на семейство Кенеди, предоставило достъп до личните семейни архиви, а впоследствие разкритикувало остро крайния резултат – вж.: Manchester, William The Death of a President, November 20 – November 25, 1963, New York: Harper & Row, 1967. За основно съчинение, отразяващо становището на либералната историография за Кенеди и неговото президентско наследство се счита това на Т. Соренсен – вж. най-новото ѝ преработано издание: Schlesinger Jr., Arthur. A Thousand Days: John F. Kennedy in the White House, New York: First Manner Books, 2002

² За ролята на атентата в Далас за еволюцията на мита „Кенеди“, вж. Грозев, Костадин, „Кенеди“ – една митологизирана от обществото фамилия в САЩ – Минало, год. V, кн. 2, с. 54-61

Джонсън. Положил клетва на борда на „Еър форс 1“ още в Далас преди излитането обратно за Вашингтон³, Джонсън има на разположение по-малко от няколко месеца, за да убеди сънародниците си, че е достоен техен президент, поел в ръцете си отговорността за съдбата на нацията. Позицията на Джонсън напомня в значителна степен тази на Хари Труман през април 1945 г. Все пак тогава встъпилият в длъжност вицепрезидент има пред себе си почти 4-годишен мандат, за да се ориентира във високата отговорност на заемания пост и да прокара собствен политически курс, който да защитава пред избирателите. Джонсън е изправен пред предизвикателството при всяко свое действие да бъде сравняван с предшественика си, но това е и шанс да се възползва от симпатиите на конгресмени и граждани при налагането на законодателната си програма.

Встъпването на Джонсън в длъжност съвпада с началото на периода, в който по традиция и двете партии издигат кандидатурите си за следващите президентски избори. В Републиканската партия (РП) още преди атентата са се изявили поне двама от потенциалните кандидати – губернаторът на Ню Йорк Нелсън Рокфелер и сенаторът от Аризона Бари Голдуотър, представляващи съответно либералното и консервативното крило в партията. Атентатът в Далас лишава ДП от очевидния ѝ кандидат – президента Кенеди, но същевременно дава голямо преимущество на новия президент Джонсън като оставя отворена възможността за кандидатиране и на министъра на правосъдието Робърт Кенеди. Джонсън се възползва от създадената ситуация и не споделя своите планове за бъдещето, предпочитайки да навлезе в детайлите на управлението и да не се включва директно в политическите игри.⁴

Дистанцирайки се от надпреварата в предстоящите първични избори, Джонсън получава рядката възможност да се ориентира в ситуацията, още повече като се има предвид неговата партийна кариера вътре в ДП и начинът, по който е стигнал до ръководните позиции на демократите в Сената на САЩ. Политик от Тексас с възходяща политическа кариера от средата на 30-те години, Джонсън никога не се е изправял преди 1964 г. в сериозна предизборна надпревара с кандидат на републиканците. Продукт на „новия курс“ в т.нар. „еднопартиен

³ За обстановката в Далас около полагането на клетвата в препълнения самолет пред федералния съдия Сара Хюз в 14.38 ч на 22 ноември 1963 г. вж.: Dallas and the Jack Ruby Trial: Memoir of Judge Joe B. Brown, Sr. (ed. by Diane Holloway), Lincoln, NE: Authors Choice Press, 2001, p. xvii

⁴ Вж. анализа на администрацията на Линдън Джонсън в първите месеци от неговото управление и общата оценка на възприетия от администрацията курс в: David McKay, Domestic Policy and Ideology: Presidents and the American State, 1964-1987, Cambridge: Cambridge University Press, 1989, p. 33-55

Демократически юг”⁵, той се ориентира превъзходно в сложната политическа борба вътре в местната ДП, където спечелването на доверието на местните политически босове в онези времена е равносилно на победата в изборите, тъй като Тексас, подобно на другите щати от Конфедерацията, десетилетия наред гласуват единствено и само за демократите. Издигайки се в йерархията на Конгреса на САЩ, Джонсън плува като в свои води из коридорите на Капитолия, където компромиса, интригите и фината политическа игра заместват необходимостта от партийна агитация по улици и площади и от борба за гласовете на всеки избирател. Още повече, че като сенатор той подлежи на преизбиране не всеки две, а всеки шест години⁶. Разбираем е известният страх на бившия лидер на ДП в Сената и вицепрезидент да се впусне в политическа схватка за кандидатурата на собствената си партия от позициите на обитател на Белия дом. Затова и през първите месеци на 1964 г. президентът Л.Джонсън ще предпочете да трупа политически точки, правейки се на „надпартиен президент” - използвайки познатата атмосфера на Конгреса за прокарване на законодателна програма на реформи, обикаляйки страната, за да популяризира тези законопроекти и срещайки се със световни лидери, за да затвърди в нацията представата за върховния главнокомандващ и дипломат, направляващ страната в сложната обстановка на Студената война⁷. Същевременно, обитателят на Белия и собственик на първата частна радиостанция в Тексас започва да ухажва журналистическата колегия във Вашингтон, използвайки целия си южняшки чар. Постепенно през пролетта на 1964 г. Джонсън се измъква от тежката сянка на своя предшественик и започва да се утвърждава като неоспоримия лидер на либералните демократи, осигурил едновременно приемственост между интелектуалния блясък и управленски хъс на младите демократи от Североизтока и традицията и опита на законодателите във Вашингтон.⁸

От тази гледна точка влиянието на спомена за делото на Джон Кенеди върху президентската надпревара през 1964 г. е многопосочно. От една страна са „новите хоризонти” – като

⁵ За връзката между „новия курс” и формирането на Джонсън като политик, вж. по-подробно: Leuchtenburg, William Ed., *In the Shadow of FDR: From Harry Truman to George W. Bush*, New York: Cornell University Press, 2001, p. 121-132

⁶ Ibid., p. 142-154

⁷ За цялостното отношение на Джонсън към проблемите на Студената война и по-специално към Съветския съюз, вж.: Dumbrell, John, *President Lyndon Johnson And Soviet Communism*, Manchester: Manchester University Press, 2004, p. 5-31

⁸ За утвърждаването на собствения политически облик на новата администрация вж. по-подробно: Dallek, Robert, *Lyndon B. Johnson: Portrait of a President*, New York: Oxford University Press, 2004, p. 145-170

лозунг и програма от кампанията през 1960 г. и като практическа реализация от администрацията на ДП през 1961-1963 г. Няма съмнение, че с встъпването на Кенеди в длъжност през януари 1961 г. се слага началото на един общественно-политически обрат в САЩ, чието време явно е назряло, но което винаги ще бъде свързано с неолиберализма на кръга около Кенеди. Превръщайки едни отдавна циркулиращи в САЩ либерални идеи в реална законодателна и управленска програма, екипът на Кенеди преминава своеобразна гранична линия, отвъд която няма връщане назад с всички очаквани и непредвидени социални последици. Това отприщва доста сериозни обществени очаквания, които в крайна сметка ще се окажат причина за динамичните и драматични социални процеси през следващите няколко години. Оттук всеки кандидат през 1964 г. трябва да се съобразява с тези процеси и да впише своите идеи в тях⁹. Закономерно това ще породи и идейно-политическа конфронтация, основаваща се на точно дефиниране на политическите позиции и свързаното с тях издигане на политически барикади (в преносния и прекия политически смисъл). Още през първата половина на 1964 г. една от тези барикади ще се появи открито – безредиците, свързани с десегрегацията и гражданските права на негрите¹⁰.

Друг елемент на наследството на Кенеди е продължаващият към средата на 1964 г. вече над 40 месеца икономически бум и растящият просперитет на американската нация. За динамичните икономически процеси говори движението на борсовия индекс „Дау Джоунс“ – на 21 ноември 1963 г. (деня преди атентата в Далас) той е на равнище 733 пункта, през април достига 827, през май – 837, през юни – 851 пункта.¹¹ Следствие както от дългосрочни процеси, започнали още в края на 40-те години, така и на конкретната данъчна и икономическа политика на администрацията на Кенеди, този просперитет ще се превърне в много сериозен политически залог за претендентите за президентския пост¹². Просперитетът като състояние на отделната личност и на нацията като цяло често върви ръка за ръка с идеята за неговия антипод – бедността. Осъзнавайки страха на много американци да не изгубят високия жизнен стандарт, на който се радват, Джонсън

⁹ Horowitz, David and Peter Carrol, *On the Edge. The U.S. in the 20th Century*, Belmont, CA: West/Wadsworth, 1998, p. 431-432

¹⁰ За излизането на преден план на расовите проблеми през 1963-1964 г., както и за връзката им с политиката на САЩ в Студената война вж.: Borstelmann, Thomas, *Cold War and the Color Line: American Race Relations in the Global Arena*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2001, p. 168-170

¹¹ White, Th. *Op. cit.*, p. 303

¹² За икономическите измерения на този бум и механизмите, довели до него вж.: Karier, Thomas, *Great Experiments in American Economic Policy: From Kennedy to Reagan*, Westport, CT.: Praeger, 1997, p. 68-70

ще експлоатира максимално този страх в своя политическа изгода, издигайки лозунга за „война с бедността“ вътре в страната и обвинявайки опонента си в екстремизъм, способен да предизвика ядрена война. Така той сам налага темите на кампанията, а не се оставя да бъде воден от събитията, което говори много за неговия остър политически усет.

Една от спецификите на кампанията през 1964 г. е идейната поляризация на двете партии. За разлика от почти всички разгледани досега кампании в следвоенния период, когато кандидатите на двете партии са били балансираны в идейно и регионално отношение, през 1964 г. и в двете партии връх взимат крайните крила – либералното в ДП и консервативното в РП. Това също може да се разглежда като елемент на наследството на Кенеди. За демократите тенденцията проличава още в междинните избори през ноември 1962 г., когато разнопосочни фактори като събитията в Куба, създаването на Корпуса на мира и Съюза за прогрес (в Латинска Америка), стъпките по посока на десегрегацията в университетите на Алабама и Мисисипи и приетите данъчни закони помагат за пръв път след 1934 г. на управляващата партия да се представи добре на междинни избори¹³. Проведени в разгара на Карибската ракетна криза от 1962 г., която показва ролята на президентската институция в политическата система в момент, когато се провеждат избори за Конгрес, те показват известен обрат по посока засилването на позициите на ДП (печели 4 нови сенатски места, губи 4 места в Камарата на представителите). За първи път от сто години е избран демократ за губернатор на Върмонт, млади демократи заместват авторитетни републиканци като сенатори от Уисконсин и Индиана. В Камарата на представителите са избрани най-големия брой представители на негърската общност през ХХ в. Всичко това дава надежди за още по-добро представяне на ДП през 1964 г. с оглед привлечените нови гласоподаватели.¹⁴ Аналогични тенденции на консолидация на консервативния лагер има сред републиканците, където посочените процеси се разглеждат като следствие от компромисната политика на умерените републиканци в Конгреса през 50-те години и загърбването на принципите на консерватизма. Допълнителен стимул е и тезата за скрития републикански консервативен вот, който не е открил своя достоен кандидат.¹⁵

Доста съществен елемент са и проблемите на външната политика. През 1964 г. Студената война отново влияе със своята

---

¹³ Savage, Sean, JFK. LBJ and the Democratic Party, New York: SUNU, 2004, p.187

¹⁴ New York Times, 12 November, 1962

¹⁵ За опита на РП да се възползва от Карибската криза, който се оказва неефективен, вж.: Savage, S. Op, cit,, p. 187-188

динамика на президентската надпревара и се превръща в обект на полемични престрелки между потенциалните и реалните кандидати. Темите са същите, както и в предишните кампании – военното противопоставяне и политическата конфронтация между свръхдържавите, ядрената надпревара и опасността от Трета световна война между страните от НАТО и Варшавския договор, германският въпрос и границите в Европа, военно-политическото напрежение в Близкия и Далечния изток, Латинска Америка, борбата за надмощие над младите независими държави в Африка. Същевременно на преден план излизат определени нюанси, които подсказват, че Студената война явно навлиза в нов етап от своето развитие, различна от конфронтацията в периода 1946-1964 г. За разлика от кампанията през 1960 г., когато се е изявил като страстен „рицар на Студената война“, Кенеди като президент много скоро се сблъсква с тежките реалности на международната политика, които модифицират част от доста острата му фразеология по време на кампанията.

Затова, когато Джонсън поема управлението в края на 1963 г. се оказва, че в международната обстановка има качествено нови проблеми. Част от тях са свързани както със спомена за надвисналата през октомври 1962 г. ядрена катастрофа по време на Кубинската ракетна криза и с надеждите за известно разведряване и намаляване на международното напрежение. Кризата от есента на 1962 г. сваля за известно време от дневния ред на американската политика идеята за свалянето на Фидел Кастро от власт и превръща „Острова на свободата“ в траен елемент от геополитическия пейзаж на Западното полукълбо, който САЩ определено не одобряват, но трябва да свикнат със съветското присъствие там.¹⁶

Заслужава да се споменат още няколко елемента на сложната картина на световната дипломация. Надеждите за разведряване се свързват с редица изказвания на Кенеди от 1963 г. за отговорността на водещите политици за съхраняването на световния мир, както и с подписването на Договора за забрана на ядрените опити в атмосферата през 1963 г.¹⁷ Същевременно, въпреки противопоставянето на дивизиите на НАТО и Варшавския договор по демаркационната линия на Студената война в Европа, напрежението по германския въпрос донякъде спада след издигането на Берлинската стена. Вътрешните разногласия между арабските

¹⁶ За еволюцията на политиката на Джонсън към Куба през първата половина на 1964 г. вж.: Dumbrell, John, *Op. cit.*, 137-141

¹⁷ За промененото отношение на Кенеди към конфронтацията с Хрущов и търсенето на мирни инициативи с оглед предстоящите президентски избори вж.: Savage, S. *Op. cit.*, p. 185

страни донякъде успокояват обстановката в Близкия изток.¹⁸ Определен шанс за бъдещата политиката на САЩ предоставя разразилия се конфликт между Китайската комунистическа партия и КПСС. Това също е елемент от нарастващата роля на страните от Третия свят в динамиката на взаимоотношенията между Москва и Вашингтон. Ако през предходния период на Студената война основният фронт между двата лагера е в Европа, през 60-те години акцентите са другаде – в конфликтни региони на Африка, Азия и Латинска Америка¹⁹. Голямото външно-политическо наследство на Кенеди ще се окаже и растящият ангажимент на САЩ в Индокитай, особено след рязкото увеличаване на броя на американските военни съветници в Южен Виетнам и серията от преврати, тласнали страната към истинска гражданска война, в която активно ще бъдат въвлечени и САЩ.

Всички тези фактори и процеси ще сложат своя отпечатък върху платформите на кандидатите през 1964 г., но същевременно ще направят кампанията по-бедна откъм остри политически кризи, каквито присъстваха в надпреварата през 1948, 1952, 1956 и 1960 г. Оттук сблъсъкът между двете ясно разграничени групировки във външнополитическата сфера ще носят привкуса на Студената война (на най-важния ѝ елемент – заплахата от ядрена катастрофа), но това ще бъде изолирано от конкретен източник на кризисно напрежение. Затова и този дебат ще бъде тласнат в същата посока, както и всички останали – на кого избирателите имат доверие и кому биха поверили своите и на своите деца съдби.

Оценявайки цялостната политическа ситуация в страната в началото на 1964 г. президентът Джонсън съгласува с най-близките си политически съветници линията на поведение през следващите месеци. Решението е, че президентът определено ще се яви на изборите, но ще изчака републиканците да излъчат своя кандидат на конгреса през лятото и едва след това ще изработи стратегията си за спечелване на надпреварата. Междувременно той фокусира вниманието си върху законодателната програма на администрацията, наследена от екипа на Кенеди като я съобрази със собствените си законодателни приоритети. За да подчертае приемствеността, той запазва кабинета на предшественика си, но на различни нива във висшия ешелон на властта има важни промени. Някои от близките съветници на Кенеди като А. Шлезинджър-младши и

¹⁸ Калчева, Дора, САЩ и арабско-израелският конфликт 1947 - 1967. София, 1989, с. 89-93

¹⁹ Основното съчинение за ролята на Третия свят в глобалната конфронтация на Студената война е на Од Арне Уестед. По-специално за еволюцията на тази проблематика през 60-те години вж.: Westad, Odd Arne, *The Global Cold War: Third World Interventions and the Making of Our Times*, Cambridge: Cambridge University Press, p. 110-157

Т. Соренсен се оттеглят по собствено желание, а пресекретарят Пиер Селинджър, който не може да работи с новия президент, напуска с цел кандидатиране като щатски сенатор в Калифорния²⁰.

Джонсън трябва да се справи и с първите скандали около него и администрацията му. Най-напред през февруари се появява вестникарска публикация за скъп подарък, който Джонсън е получил като вицепрезидент от човек, свързан с престъпните среди (става въпрос за стерео-грамофон с усилвател). През март в „Вашингтон пост“ започва да разследва финансовото състояние и по-точно – как е натрупал състояние на милионер. Въвлечен в политиканството на предизборната борба, Джонсън е принуден да се отвори към медиите и да търси ефективна медийна стратегия. Някъде през пролетта е направен изборът на рекламна агенция, която да поеме президентската кампания, а междувременно самият президент все повече се увлича по социологическите проучвания и механизмите за изграждане на позитивен телевизионен образ. Той инсталира в спалнята си шкаф с три телевизора в един ред и възможност за превключване на звука, за да гледа вечерните новини и начина, по който се отразява работата на администрацията му. Същевременно, той използва максимално своя южняшки чар, за да очарова журналистите във Вашингтон и по-широката публика с пресконференции, представления и шумни празненства²¹.

Част от възприетата тактика е и развитието на другите вътрешнополитически теми на кампанията. Приемането на Закона за гражданските права се превръща в основа на собствената му законодателна програма (законопроектът е стартиран още при Кенеди, но едва брилянтната парламентарна тактика, усвоена от бившия лидер на мнозинството в Сената прави възможно неговото приемане през лятото на 1964 г.²²). Същевременно търсейки лозунг, който да послужи като емблема на неговото управление като едновременно покаже приемствеността с „новите хоризонти“ и разграничи собствения си принос, Джонсън развива през късната пролет на 1964 г. идеята си за изграждане на „Велико общество“ в САЩ. В нея се включва както ликвидирането на бедността, така и постигането на социална и икономическа хармония в американската нация по пътя ѝ към предизвикателствата на съвременното цивилизационно развитие. Фразата „изграждане на великото общество“ е спомената за първи път в изказване на вечеря в

---

²⁰ Dallek, R. Op. cit., p. 150

²¹ New York Times 7 May 1964

²² За приемането на Закона за гражданските права вж. изключително подробното колективно изследване: Loevy, Robert D. (ed.), Civil Rights Act of 1964: The Passage of the Law That Ended Racial Segregation, New York: SUNY Press, 1997

Атлантик сити на 9 май 1963 г.²³, но тя почти не е забелязана от пресата. Две седмици по-късно, пред дипломанти Университета на Мичиган в Ан Арбър самият президент вече я изписва с главни букви („ВЕЛИКОТО ОБЩЕСТВО“). Думите на Джонсън показват стремежа му да изгради своеобразна философия на своята програма, която да допълни, доразвие и надскочи „новите хоризонти на своя предшественик: „Предизвикателството на следващия половин век е дали ще имаме разума да използваме това богатство, за да издигнем и обогатим националния ни живот и да подобрим качеството на живот на американската нация... Великото общество се основава на изобилието и свободата за всички. То изисква край на бедността и расовата несправедливост, на които сме така отдадени в момента“.²⁴ Именно тези думи стават сърцевината на кампанията и синоним на последвалото управление на Линдън Джонсън.

Както вече беше посочено, през първата половина на 1964 г. дори международното положение работи в полза на президента. Въпреки отделни конфликти и инциденти в отделни региони на света, напрежението не е така високо, както по време на други кампании. Единствената голяма грижа на президента е ситуацията в Южен Виетнам и ескалацията на конфликта между управляващия там проамерикански режим и борещите се срещу него разнородни политически сили (най-силните от които са леви и прокомунистически сили, подпомагани от Ханой, Москва и Пекин). За да се справи с проблема, Джонсън изпраща в Сайгон ген. Максвел Тейлър, който да контролира развитието на ситуацията там²⁵.

Междувременно в ДП също текат първични избори, но едва 9 щата решават делегатите си посредством първични избори. В тях президента отказва да се включи, а изненадващо за мнозина темата за расизма и сегрегацията започва да демонстрира значимостта си за избирателите. Онова, което тревожи Джонсън е сравнително успешното представяне на демократа и губернатор на Алабама Джордж Уолъс, особено в първичните избори в някои щати от Североизтока.²⁶ Уолъс започва да предявява претенции към национална лидерска позиция в ДП още през есента на 1963 г., когато по настояване на Кенеди

²³ Public Papers of the Presidents of the United States: Lyndon Johnson, 1963-1964, vol. 1, Washington, 1965, 630-633

²⁴ Ibidem, p.704-707

²⁵ За ескалацията на ангажимента на САЩ във Виетнам при Кенеди и намесата на Джонсън в първите месеци на 1964 г. вж.: Westad, O., Op. cit., p. 36-38, 141-142, 151

²⁶ За политическия възход на Джордж Уолъс през 60-те години вж.: Lowndes, Joseph, From Founding Violence to Political Hegemony: The Conservative Populism of George Wallace, in: Populism And The Mirror Of Democracy (ed. by Francisco Panizza), London: Verso, 2005, p. 144-172

започва обиколка с речи колежи и университети из страната по проблемите на расовата сегрегация. Началото ѝ е лекция в Харвард, в родния щат на президента Кенеди, на която той обяснява позициите на белите демократи от Юга, защитаващи разделението на властите и сегрегацията. Той обвинява либералите в лицемерие, тъй като осъждат сегрегационните закони в Юга, а същевременно крият съществуващата сегрегация в техните щати. Той даже предлага най-напред да се осъществи реална десегрегация и да се ликвидира расизма извън Юга и едва след това натрупаният опит да бъде пренесен на юг. За изненада на журналистите, демократът от Алабама намира добра аудитория в либералния Масачузетс, особено сред полицейски служители и шофьори на таксита²⁷. Обиколката продължава през декември 1963 г. почти из цялата страна извън Юга.

Решен да тества потенциала си за бъдещи кампании, Уолъс решава да се кандидатира в първичните избори на ДП в североизточните щати. Той събира 34% от гласовете в Уисконсин, 30% в Индиана и 43% в Мериленд. Интересът на наблюдателите е привлечен не толкова от резултатите, обясним с расовите предразсъдъци, а по-скоро от разпределението на гласовете.²⁸ Тези резултати показват за първи път страха сред обикновените работници от североизточните щати, особено от различните етнически малцинства (италианци, поляци, сърби и др.), страхуващи се от конкуренцията на евентуални миграции на негри от Юга.

Следейки внимателно нагласите на избирателите, Джонсън обръща особено внимание на едно непубликувано социологическо проучване за настроенията по време на първичните избори в Мериленд, където Уолъс печели 43%. Съпоставяйки ги с резултатите от други анкети в следващите седмици, Джонсън открива успокоителни тенденции – че расовият проблем наистина отнема гласове на расистки настроени бели демократи, но този ефект е преодолян с притока на избиратели, умерени републиканци, гласували за Никсън демократи и нови негласували досега избиратели. С темата за просперитета, която разработва с речи и законодателни действия, с известното загърбване на напрежението на Студената война, Джонсън установява, че привлича доста потенциално-републикански гласове. Анкетите през май-юни показват и още нещо – че независимо кого Джонсън посочи за вицепрезидент, разликата не варира повече от 2%. Което просто означава, че Джонсън ще е съвсем свободен в своя избор.²⁹

²⁷ Savage, Sean, Op. cit., p. 215

²⁸ Donaldson, Gary A Liberalism's Last Hurrah: The Presidential Campaign of 1964, New York: M.E.Sharpe, 2003, p. 143

²⁹ Ibid., p. 151-152

И докато Голдуотър продължава борбата за разширяване на делегатската база за предстоящия конгрес, Джонсън има достатъчно време да доработи своята законодателна стратегия и да използва оставащите седмици от работата на Конгреса за извличане на максимални политически дивиденди, а така също да затвърди започналия да се очертава медиен образ в противовес на евентуалния си републикански опонент. Затова и основната политическа борба, която се води в ДП през лятото на 1964 г. е около вицепрезидентската кандидатура, а така също и с демократите от Юга при гласуването на Закона за гражданските права в Конгреса.

Изборът на кандидат за вицепрезидент е доста малък детайл от политиката на предизборните надпревари в САЩ, но в периода 1944-1964 г. се оказва от изключително значение, защото избраният вицепрезидент във всички от тези избори впоследствие е избран и за президент³⁰. Това е следствие както от случайни събития като (атентати и естествена смърт), така и от растящата роля на президентската институция през същия този период. В крайна сметка политическите игри около вицепрезидентската кандидатура се превръщат в повторение на сблъсъците от 1960 г., но този път това е противопоставяне между президента Линдън Джонсън и неговия правосъден министър Робърт Кенеди.

Техният сблъсък има както личностни, така и идейно-политически и регионални измерения. През пролетта мнозина разглеждат общата листа Джонсън-Кенеди като необходимия реверанс и почит към паметта на убития президент и гаранция за приемствеността в политиката и реализацията на „новите хоризонти“ (даже се търсят словосъчетания като „Великите хоризонти“ или „Новото общество“). Но както и през 1960 г. листата Кенеди – Джонсън е изглеждала парадоксална с оглед възрастта и опита на двамата кандидати, така и листата Джонсън – Боби Кенеди през 1964 г. е донякъде несъвместима с оглед огромното политическо его на Джонсън и натрупаните още през предходните месеци личности различия между двамата. Още през 1960 г. Боби е изпълнявал някои деликатни поръчки на брат си и е изострил отношенията си с бъдещия вицепрезидент. Тези отношения се задълбочават при управлението на Кенеди, когато Боби е министър на правосъдието и неформално човек № 2 на администрацията и като такъв не допуска вицепрезидента до работата на своето министерство. Съществува и онези завист, посочена от Т. Уайт, че именно семейство Кенеди отваря на Джонсън пътя към властта през 1960 г., а сега той не им се отблагодарява

---

30 За вицепрезидентския избор като елемент от избирателния процес, вж.: Kincade, Vance R. Heirs Apparents: Solving the Vice Presidential Dilemma, Westport, CT: Praeger, 2000, p. 7-9

достатъчно.³¹ От своя страна, Джонсън се страхува Р. Кенеди да не е негов противник в едни следващи президентски избори. Така огромната гордост, его, личен чар и взаимна подозрителност ще предопределят избора на Джонсън, който е окуражен от данните в анкетите, че изборът на вицепрезидент е несъществен при нагласите за гласуването.

Елиминирането на Боби Кенеди като кандидат за вицепрезидент е дълъг процес, започнал още през зимата на 1964 г. Може би камъчето, обърнало колата е една грешка на екипа на Боби, които под напора на ентузиазма издигат неговата кандидатура като кандидат за дописване по време на първичните избори в Ню Хампшър.³² Изборът на партньор, в американската политическа практика, е сакрално право на номинирания президентски кандидат и никакъв натиск в тази посока не се счита за подходящ. Боби съзнава, че е сгрешил, но натрупаната неприязън остава. Джонсън, от своя страна, се мъчи да се еманципира от сянката на своя предшественик и да се докаже политически, особено с оглед загубата на конгреса на ДП в Лос Анджелос през 1960 г.). Затова, през втората половина на юни Джонсън вече е решил, че трябва да отстрани Боби Кенеди.

Всъщност, последното, което Джонсън изчаква, преди да обяви избора си е резултатът от конгреса на РП, с оглед да се прецени за последно, дали да не се търси някакъв допълнителен баланс в листата на ДП в регионално, религиозно или друго отношение. С избора на Голдуотър предизборната мозайка се подрежда според очакваното и Джонсън пристъпва към действие. На 29 юли 1964 г. президентът се среща със своя правосъден министър и му съобщава, че не може да го номинира за вицепрезидент. Разменени са мнения като версиите на двамата участници за срещата се различават по това какво точно е казано и как.³³ Крайният резултат обаче е, че Джонсън отказва на Боби, обяснявайки, че не счита, че действащ министър трябва да бъде кандидат за вицепрезидент. Джонсън помолва Боби да бъде директор на кампанията му, но Боби поставя условие кой да го замести като министър на правосъдието. В крайна сметка Кенеди си подава оставката и се кандидатира за сенатор от Ню Йорк, за което получава пълната подкрепа на президента.³⁴ На 30 юли президентът съобщава по телевизията, че няма да разглежда кандидатурите за вицепрезидент на никой действащ министър. Репликата на Боби

³¹ White, Th., Op. cit., p.312

³² Clinch, Nancy G., The Kennedy Neurosis, New York: Grosset & Dunlap, 1973, p. 296

³³ White, Th., Op. cit., p. 315-317

³⁴ Roberts, Allen, Robert Francis Kennedy: Biography of a Compulsive Politician, Brookline Village, MA: Branden Press Inc., 1984, p. 122-124

е: „Съжалявам, колко много свестни хора завлякох със себе си“.³⁵

Решил този проблем, Джонсън се концентрира върху няколко възможни имена – зетът на Кенеди С. Шрайвър, Адлай Стивънсън, губернаторът на Калифорния Едмънд Браун, кметът на Ню Йорк Р. Вагнер, сенаторите Хюбърт Хъмфри и Юджин Маккарти (от Минесота) и Едмънд Мъски (Мейн), министъра на отбраната Робърт Макнамара (отпада покрай Боби Кенеди). Изборът на Голдуотър го освобождава от необходимостта да търси баланс в листата с представител от Североизтока (Голдуотър и така няма никакви шансове в тези щати). В крайна сметка изборът пада на Хъмфри – най-вече заради персоналната му лоялност и дългогодишно приятелство с Джонсън в Сената. Освен това, като представител на щат от Средния запад Хъмфри е един от най-ревностните привърженици на каузата на гражданските права, има много добри връзки с профсъюзите и същевременно е много добре приет от еврейските среди в ДП (чиито най-голям приятел е Адлай Стивънсън). Важен елемент в крайното решение е и аргументът, че Хъмфри едва ли би дръзнал като вицепрезидент да оспорва номинацията на Джонсън за следващите избори. Друг елемент е и помощта, оказана от стария организатор на кампании Джеймз Роу (близък приятел и помощник и на Джонсън, и Хъмфри в няколко предходни кампании за Конгреса и Белия дом). Оставяйки верен на стила си, Джонсън крие до последния момент своя избор и поставя пред Хъмфри няколко изпитания, най-важното от които е ролята, изиграна от Хъмфри като председател на комисията по пълномощията на Националния конгрес на ДП³⁶.

Конфликтният проблем, който Хъмфри решава по много удачен за Джонсън начин е свързан с расовите отношения и представителството на делегати-негри на конгреса на ДП. На 2 юли 1964 г. с голяма тържественост Линдън Джонсън подписва влизането в сила на Закона за гражданските права³⁷. Този голям успех на неговата администрация е съпътстван с още няколко закона – за обществения транспорт и за повишаване заплатите на държавните служители, които очевидно обслужват пропагандните предизборни лозунги на президента за просперитета и социалната хармония. Същевременно обаче, през юли избухват безредици по улиците на големи американски градове (вкл. Ню Йорк), довели до проливане на кръв и ескалация на напрежението. До голяма степен отстраняването на Боби Кенеди също се вписва в предизборната стратегия в

³⁵ History of U.S. Political Parties, p. 2836

³⁶ Kincade, V. Op. cit., p. 11; Rose, Gary L. (ed.), Controversial Issues in Presidential Selection, New York: SUNY Press, 1994, p. 96

³⁷ Dudziak, Mary, Cold War Civil Rights: Race and the Image of American Democracy, Princeton, NJ: Princeton University Press, 2000, p. 237

тази връзка, тъй като именно името Кенеди се свързва с ескалацията на негърските искания и безредици в името на ликвидирането на расовата дискриминация³⁸.

В такъв един момент назрява проблемът с оспорваните делегатски места на конгреса относно делегацията на щата Мисисипи. Доста активната „Демократическата партия на свободата на щата Мисисипи“ предявява претенции за реални делегатски гласове след като вече делегатските листи са уточнени и избрани според правилата.³⁹ Зад исканията стоят реални морални основания, но същевременно ръководството на ДП се бои от прецедент, който само ще потвърди тезата за липса на ред и законност и за налагане на определени решения с извън-процедурни и по същество незаконни решения. Проблемът е обсъден на конференция на губернаторите-демократи от Юга, а така също и на среща на Джонсън с най-близките му съветници. Комисията по пълномощията, ръководена от Хъмфри постига компромис, давайки два гласа на „ДП на свободата на щата Мисисипи“. Когато обаче това е съобщено на конгреса, се стига до неразрешено влизане в залата на негри-демократи и прекъсване на заседанието за около два часа⁴⁰.

Иначе проведеният между 24 и 27 август 1964 г. в Атлантик сити конгрес преминава доста скучно извън сблъсъка за делегацията на Мисисипи. Платформата е предварително изготвена от Джонсън и е прекрасен пример за политическата гъвкавост на тексасеца, успял да претвори в програмата всичко онова, за което работи през първата половина на 1964 г. – единство на партията, компромиси и прокарване на идеята за „Великото общество“. В сянката на събитията около делегатите от Мисисипи донякъде остава незабелязано безпроблемното приемане на платформата с нейните постановки за гражданските права. Под ръководството на конгресмена Карл Албърт (Оклахома) демократите от южните щати са убедени да приемат революционни постановки за гражданските права, които години по-рано биха довели до разцепление в партията. Това обаче ще има своите политически последствия по места и ще доведе до разрушаването в перспектива на солидната база на ДП в Юга, поне що се отнася до президентските избори⁴¹.

До голяма степен платформата като цяло преповтаря с някои нови нюанси платформата от 1960 г. В нея се говори за „четиригодишните всеотдайни усилия и безпрецедентни

³⁸ Ibid., p. 225-229

³⁹ За произхода на ДП на свободата на щата Мисисипи и дейността ѝ през лятото на 1964 г. вж.: Payne, Charles M., *I've Got the Light of Freedom: The Organizing Tradition and the Mississippi Freedom Struggle*, Berkeley, CA: University of California Press, 1995, p. 339-341

⁴⁰ New York Times, 25 August 1964

⁴¹ Washington Post, 25 August 1964

постижения”. Характерна за начина, по който администрацията възприема своята политика е фразата за необходимостта за предприемането на конкретни стъпки, които да „прескочат новите хоризонти и да се навлезе във Великото общество”. Акцентира се върху икономическия просперитет, който е „най-големият просперитет в мирно време в модерната ни история”. По отношение на външната политика се посочва, че „Светът е по-близо до мира, отколкото беше през 1960 г.”, особено с оглед на това, че „международният комунизъм изгуби своето единство и настъпателност”. Платформата посочва и посоката на главния удар в кампанията през есента – кандидатът на РП Бари Голдуотър: „Едно прибързано действие, едно неразумно решение, една непроверена реакция и градовете биха се превърнали в руини, а фермите – в парцелирана пустош”.⁴²

Конгресът приключва работата си на 27 август 1964 г. – дата, съвпадаща неслучайно с 56-ия рожден ден на номинирания кандидат за президент на ДП. Сценарият е доста мелодраматичен – най-напред е отдадена почит на паметта на Джон Кенеди със специален филм за него, впоследствие е отдадена почит и на Елинор Рузвелт, а накрая двамата кандидати Джонсън и Хъмфри приемат оваците, предшествващи речите им, с които приемат кандидатурата. Мнението на всички журналисти е, че това е една от най-сухите и скучни речи на Джонсън в кампанията. Хъмфри е по-красноречив и получава вниманието на аудиторията. Накрая всичко приключва с голямо празненство по повод рождения ден на Джонсън.⁴³

С официалното издигане на кандидатурите на Л. Джонсън и Х. Хъмфри приключва дългото политическо лято на 1964 г. Демократическата партия закономерно застава зад действащия президент и се готви за убедително представяне през есента. Анкетите на общественото мнение дават значително преимущество на демократите. Изходът през есента обаче ще зависи дали ще продължи популярността на действащия президент, свързана с икономическия бум, на който се радва страната и относителното спокойствие в международните дела. Тя ще зависи и от техните опоненти – републиканците, които търсят също печеливша формула за изборите в рамките на една доста по-ожесточена предизборна схватка около излъчването на своите кандидати за президент и вицепрезидент.

⁴² Democratic Party Platform – 1964, available at: <http://www.presidency.ucsb.edu/showplatforms.php?platindex=D1964>

⁴³ New York Times 28 August 1964

LYNDON JOHNSON: THE LONG POLITICAL SUMMER OF 1964, THE
COLD WAR AND THE TRANSITION TOWARDS THE "GREAT
SOCIETY"

Kostadin Grozev

The present article follows the evolution in the stand of the Democrats regarding the most important questions from the internal and external political development of the country and the significance of JFK ideological and political legacy for the correlation between the political parties in the framework of the US presidential campaign that took place in the first half of 1964.